

• ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ •

ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԻ ԵՐԳԵՐ - Քերթնաճմեր
1956-1961: Գրեց Մառի Արմանեան,
տպ, Փարիզ, 1961, էջ 142:

Եթէ Մառի Աթմաճեանի անունը դըր-
ուած չըլլար Յաւիտեական ուղիներու և
Գաղթաշխարհի երգերու հատորներուն
վրայ՝ ընթերցողը պիտի կարծէր թէ գրա-
կանութեան վարժապետ մը գրած է,
կեանքին վրայ նայելով իր ինքնուրոյն
տրամաբանութեամբ, հաւաքելով նիւթեր
և անոնց զարգանկարները դուրսի աշ-
խարհէն: Մէկը որ կարկառած իր պա-
տուհանէն դուրս՝ կը դիտէ փողոցէն ան-
ցնող դարձողները:

Պէտք է տիկին Աթմաճեանը դնել ամբո-
խալար Ծուշանիկ Կուրդինեանի և Ժա-
նեկագործ Սիպիլի մէջտեղ: Ազնիւ բա-
նաստեղծուհին իր քնարի լարերը չէ փո-
խած, մէկ կամ միւս հատորներուն մէջ.
մէկ քերթուած կարգալով՝ կարելի է զին-
քը ճանչնալ մեր բոլոր գրողներուն մէջ.
նման Սայեաթ-Նովայի՝ որուն երգերը չէ
կարելի չփոխել ու և է աշուղի մը հետ:

Իր սիրած բառերն ունի, իր ըսելու ու-
րոյն ոճը, խնայող է իր զգացումները ա-
ռատօրէն բաշխելու: Հաւասար լարի վը-
րայ կ'ընթանայ, քիչ մը Փրանսական դոյն
ունի, տրամաբանութիւնը գերիշխող՝ ըզ-
գացումներու վրայ: Բայց Աթմաճեան
հակառակ օտար շրջանակներու և հորի-
զոնի ազդեցութեան տակ ապրելու, ջա-
նացեր է իր սիրտը յուզել և ազգային
հանգրեւէն ալ պատուական ախուճներ
հանել՝ քերթուածներն ընդելուզելու հա-
մար: Արժանաւոր յաջորդն է Սիպիլին.
և եթէ Սիլվա Կապուտիկեան յաճախ ա-
ւելի բարձր թիւնքներ ունի, ունի նաեւ
իր գեղատաաղ անկումները, մանաւանդ
երբ ներքողական տողեր պիտի արտադրէ:
Աթմաճեան հաւասար ճախրանքով կը վե-
րանայ մեր հորիզոնէն դէպի հոգեկան
աշխարհները:

Բարեբախտաբար քիչ կը պատահի որ
երբեմն նիւթն ստիպէ զինքը հոգտորա-
կան դառնալու (վերք գաղթաշխարհի):
Մենք Հայերս զգացումի և երեւակայու-
թեան մարդ ենք, կ'ուզենք որ բանաստեղ-
ծութիւնը ըլլայ կեանքին զեղեցիկ իմաս-
տասիրութիւնը, ապրուած կեանքի մը,
զարգարուած մեր ծաղիկներով և մեր ա-
ւանդութիւններով. կ'ուզենք որ տրամա-
բանութիւնը փարոսի մը պէս լուսաւորէ
մեր էջերը, և զգացումն ու սիրտը ենթա-
հողն ըլլան մեր քերթուածներուն:

Ազնիւ բանաստեղծուհին եթէ կը սիրէ
վերլուծել մարդկային կեանքը, տալով
Փոխանցում, կամ Մտածում նախամար-
դու, և կամ Մտածում ընդդէմ յուսարե-
կութեան, սակայն կան բազմաթիւ քեր-
թուածներ ուր սիրտը յուզուած կը յիշէ
ինտրան Պափրայի մէջ (Իր ծննդավայրը),
Զօպանեան, և մանաւանդ Միսաք Մեծա-
րեցը:

Մեծարենց, եկար անցար
Կամարէն աստղի նըման,
Առտու մը, պահ մը միայն
Հընչեցին երգը ու քընար:

Քեզ հետ մաշեց հիւծախտն անդուծ,
Ու քեզ հետ Դուրեանն անդին.
Երբ ձեր շուրջ վարդեր կային,
Գարուն էր ջինջ ու կապոյտ:

Բայց ի՞նչ դաշն երգեցիր
Յոյզերու, բոյրի, թոյրի
Նըրբերանգն անասելի,
Յայգերու ցոլքը ժըպտուն:

Որքան խոր զգացիր դուն,
Տառապանքն անանձնական,
Հիւզերու ասպընջական,
Ո՛վ, դուն անդուծ կարեկցութիւն:

Մըխացող երգերուդ մէջ
Նոր ուղի, նոր լոյս բացիր.
Դուն խունկ ու միւռոն լացիր,
Վարդաշող բուրվառ անշէջ: -

Քերթողուհին հողին խռովող երգերը,
թէ Յաւիտեական ուղիներու մէջ և թէ
Գաղթաշխարհի երգերու մէջ իր վաղամե-
ռիկ բանաստեղծ եղբոր Ալպեր Սեմայի
ցաւն է. կարծես անոր քնարին լարերը
կրկին թրթռացնելու տենչ մը զինքը վա-
ռեց, ու ձեռքն առաւ անոր քնարը, լալ-
կան ուռնիի մը տակ նստած՝ եղբոր հետ
աշխարհի ունայնութիւնն ու ցաւն երգե-
լու: Իր նահատակուած հայրը, իր յա-
ւէտ մեկնած մայրը սրտի մորմոքներ
պիտի տային իրեն, և խօսքն ու զգացու-
մը մեզի աւելի մտերիմ ու հաղորդական
պիտի դառնային քան համայնական խոր-
հրդածութիւնները:

Քանի մը քերթուածներ նուիրած է ներ-
կայ Հայաստանին, Շիրազին, Թանդա-
րանին, Քառասնամեակին: Ընթերցողը
պիտի կարծէ թէ կաղապարուած ներքո-
ղականներ են. ո՛չ, Տիկին Աթմաճեան
այդ մեղքին մէջ չէ ինկած, հայրենասի-
րական շունչով գրուած են, որպէսզի
խանդավառ տարադիր հայ երիտասար-
դութիւնը, Վարդանով սնած, մեր հին ու
նոր ատրուշաններու լոյսն արծարծող:
Մինչեւ իսկ ուսանական Սփութնիֆի առի-
թով քերթուած գրած է, սակայն լոկ պա-
տահական անուն մ'է և ինքը վերջիշում-
ներու մէջ կը թափառի, յիշելով իր հայ-
րը, իր որբութիւնը, ապաւինելով աստ-
ղերու միտթարանքին:

Եթէ ազնիւ բանաստեղծուհին աւելի
խնամք տանի իր լեզուին, քերթողական
կանոններուն, թոյլ չտայ ինքնիրեն ան-
հարկի ընդլայնելու իր քերթուածները,
զուսպ ըլլայ ածականներու մէջ, անշուշտ
չառ աւելի արժէքաւոր քերթուածներ
պիտի գրէ: Բնութիւնը և սէրը, հայրե-
նիքն ու առօրեայ կեանքը կրնան իր քնա-
րին քաղցրահնչիւն թրթռացումներ տալ,
և յուսանք թէ յաջորդ հատորները աւելի
մտերմօրէն գրուին՝ խօսելով մեր սրտե-
րուն հետ, քանի որ բանաստեղծական
շունչ և շնորհք ունի:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱՅՈՅՑ ՎԱՐԳԱՆԱՅ ՎԱՐԳԱՊԵ-
ՏԻ - Քննական հրատարակութիւն Հայկ
Պէրպէրեանի, համեմատութեամբ 24
ձեռագրի և տպագրի: Տպ. Փարիզ,
1960, էջ 1+76:

Պր. Հայկ Պէրպէրեանի այս արժէքա-
ւոր հրատարակութիւնը, լոյս տեսած է
օժանդակութեամբ Հ. Բ. Ընդհ. Միու-
թեան, Խորէն Լազարեանի հիմնադրա-
մով. զեղեցիկ և ճաշակաւոր կողքով և
ընտիր տպագրութեամբ:

Հրատարակութիւնը կը սկսի ընդարձակ
նքնաճութեամբ մը, շուրջ 30 էջ. հոն Պր.
Հայկ Պէրպէրեան հմտօրէն կը բացատրէ
այս աշխարհագրութեան տարողութիւնը
և արժէքը:

Իր առջեւ ունեցեր է 24 ձեռագիր, ու-
րոնք նախ խնամքով կը թուէ, տալով կա-
րեւոր տեղեկութիւններ տեղւոյ և կաղ-
մութեան մասին. հուսկ կը ներկայացնէ
անոնց մասին եղած հրատարակութիւննե-
րը:

Պր. Պէրպէրեան մեզի կը ներկայացնէ
աշխարհացոյցի կարգ և ընդարձակ խրմ-
բագրութիւններ. կարճ խմբագրութեան
կը պատկանին 6 ձեռագիրներ, իսկ ըն-
դարձակ խմբագրութեան՝ 18 ձեռագիր-
ներ: Պր. Հայկ Պէրպէրեան այս 24 ձե-
ռագիրները իր առջեւ առած, բնագիրը
կամ անոնց լուսանկար օրինակութիւննե-
րը, դանոնք մէկիկ մէկիկ աչքէ անցուցեր
է, և կ'եզրակացնէ «անոնցմէ երկուքը,
ե և 2 ձեռագիրները աւելի զերծ են ընդ-
միջարկութիւններէ քան միւսները, սա-
կայն կը թուին կրած ըլլալ բառերու փո-
փոխութիւններ»:

Եւ Պր. Հայկ Պէրպէրեան մէկիկ մէկիկ
ցոյց կու տայ դարերու ընթացքին անոնց
կրած այս փոփոխութիւնները, ինչ որ իր
աշխատութեան ամէնէն լուսաւորն և դժ-
ուարին մասը կը կազմէ:

Կուսումնասիրէ մասնաւորապէս «Աշ-
խարհացոյցին» հեղինակին հարցը, և
այն եզրակացութեան կու դայ որ անոր
հեղինակը, եղած է «նորոգ թարգմանիչ
և երկրորդ լուսաւորիչ վարդան վարդա-